

# Методологійні аспекти комплексної судової психолого-лінгвістичної експертизи в реаліях збройної агресії РФ проти України

Юлія Браїлко <sup>\*a</sup>, Тетяна Єгорова <sup>\*\*b</sup>,  
Наталія Кисла <sup>\*\*\*c</sup>, Патвакан Восканян <sup>\*\*\*\*d</sup>

\* Канд. філол. наук, доц., Полтавське відділення, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Полтава, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5203-7479>, e-mail: [santie@ukr.net](mailto:santie@ukr.net)

\*\* Полтавське відділення, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3588-2475>, e-mail: [expertegor@gmail.com](mailto:expertegor@gmail.com)

\*\*\* Канд. філол. наук, Полтавське відділення, ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5137-6647>, e-mail: [kislaya\\_nataliya@ukr.net](mailto:kislaya_nataliya@ukr.net)

\*\*\*\* Канд. хім. наук, ст. наук. співробіт., Національне бюро експертиз Національної академії наук Республіки Вірменія, м. Єреван, Республіка Вірменія

<sup>a</sup> Написання оригінального рукопису, адміністрування проекту, нагляд.

<sup>b</sup> Написання оригінального рукопису, методологія, валідація.

<sup>c</sup> Написання оригінального рукопису, ресурси.

<sup>d</sup> Концептуалізація, формальний аналіз.

DOI: [10.32353/khrife.4.2025.05](https://doi.org/10.32353/khrife.4.2025.05) УДК [343.98"2022/2025"](477)

Надійшло 03.09.2025 / Рецензовано 19.09.2025 / Прийнято до друку 25.12.2025 /  
Доступно онлайн 31.12.2025



*Мета статті — висвітлити особливості проведення комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз у кримінальних провадженнях щодо шкоди, заподіяної національній безпеці України. Методологічним підґрунтям дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Розглянуто науково-методологічні засади таких досліджень, особливу увагу приділено об'єкту, предмету, завданням, методам. З урахуванням багатовимірності об'єкта комплексної психолого-лінгвістичної експертизи запропоновано його розгляд за такими ознаками: родовою (матеріальний носій, на якому зафіксовано інформаційний матеріал про продукти комунікативної діяльності особи / осіб у ситуації, що є предметом розслідування / розгляду в судовому процесі); спеціальною (зафіксований на матеріальному носії інформаційний матеріал, що*

містить сукупність фактичних даних про специфіку, функції інформаційного повідомлення як комунікативного акту та про потенціал його впливу на психічну діяльність реципієнтів); специфікою інформаційного матеріалу відповідно до галузі спеціальних знань експертів (1.2 «Лінгвістичне дослідження мовлення» / 14.1 «Психологічні дослідження»). Визначено загальні й окремі завдання комплексної психолого-лінгвістичної експертизи в кримінальних провадженнях щодо спричинення шкоди інформаційній безпеці держави. Розглянуто методи комплексного психолого-лінгвістичного аналізу інформаційного матеріалу як взаємоузгоджену операційно-логічну систему з метою отримання даних про об'єкт дослідження відповідно до виконуваних завдань і меж компетенції експерта-лінгвіста й експерта-психолога.

**Ключові слова:** *судова експертиза; комплексна психолого-лінгвістична експертиза; об'єкт дослідження; предмет дослідження, завдання дослідження; методи дослідження; методологія; національна безпека; інформаційна безпека.*

---

## **Постановка наукової проблеми**

Тривалий час Україна зазнає широкомасштабної збройної та інформаційної агресії з боку Російської Федерації (далі — РФ). Засобами інформаційної агресії поширюють російську пропаганду, яка створює загрозу національній безпеці нашої країни.

У ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» визначено, що національна безпека держави полягає в захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу й інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз. До національних інтересів України насамперед належать життєво важливі інтереси людини, суспільства й держа-

ви, реалізація яких гарантує державний суверенітет України, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян. Загрозами національній безпеці України є явища, тенденції й чинники, що внеможливають чи ускладнюють / здатні внеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів і збереження національних цінностей України<sup>1</sup>.

Невід'ємним складником Закону України «Про національну безпеку України» є Стратегія національної безпеки України, у якій визначено деструктивну роль спеціальних служб іноземних держав, насамперед РФ, яка полягає в розвідувально-підбивній діяльності проти України, у підживлюванні сепаратистських настроїв, у використанні організованих злочинних угруповань і корумпованих посадових

---

1 Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

осіб, які прагнуть зміцнити інфраструктуру впливу. З-поміж засобів деструктивного впливу виокремлено пропаганду ззовні й усередині України, що, використовуючи протиріччя в українському суспільстві, розпалює ворожнечу, провокує конфлікти, підтримуючи цим суспільну єдність<sup>2</sup>.

До актуальних викликів і загроз національній безпеці України належать також загрози в інформаційній сфері. У Стратегії інформаційної безпеки зазначено, що інформаційна безпека є складником національної безпеки України та її суспільства, яким може бути заподіяно шкоду через поширення негативних інформаційних впливів, деструктивну пропаганду, загалом застосування технологій інформаційних операцій тощо. Інформаційну загрозу потрактовано як «потенційно або реально негативні явища, тенденції і чинники інформаційного впливу на людину, суспільство і державу, що застосовуються в інформаційній сфері з метою унеможливлення чи ускладнення реалізації національних інтересів та збереження національних цінностей України і можуть прямо чи опосередковано завдати шкоди інтересам держави, її національній безпеці та обороні»<sup>3</sup>. До глобальних загроз і викликів належить збільшення кількості спеціальних дезінформаційних операцій з боку держави-агресора для маніпулювання свідомістю окремих людей і груп українського населення, посилення внутрішніх протиріч в Україні.

Технології російської інформаційно-психологічної спеціальної операції (далі — ІПСО), реалізовані в інтернеті (особливо в соціальних мережах), швидко адаптуються до локальних контекстів українського інформаційного простору, деструктивно впливаючи на внутрішню й зовнішню суспільно-політичні ситуації в нашій державі. Зменшення критичності сприйняття інформації користувачами інтернету формує підґрунтя для можливих маніпуляцій громадською думкою, сприяє зростанню впливу дезінформації та ворожої пропаганди, популярності конспірологічних теорій, створюючи загрози соціальній, політичній та економічній стабільності України.

Як соціально-психологічна зброя російська ІПСО спрямована на досягнення стратегічної мети — тектонічних смислових зсувів в українських культурних, ідеологічних та історичних цінностях. Актуальність науково-практичного вивчення таких технологій держави-агресора проти України, зокрема в межах комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз (далі — КСПЛЕ), не викликає сумнівів.

### **Аналіз основних досліджень і публікацій**

Російська інформаційна війна проти України є центром уваги вітчизняних політологів, соціологів та інших учених (наприклад, Є. Магда<sup>4</sup>,

2 Стратегія національної безпеки України : затв. Указ. Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

3 Стратегія інформаційної безпеки : затв. Указ. Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 12.08.2025).

4 Магда Є. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138—142. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru\\_2014\\_5\\_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_5_29) (дата звернення: 12.08.2025).

Г. Почепцова<sup>5</sup>, М. Дзюби зі співавторами<sup>6</sup> та ін.), які зазначають, що смисли, інтегровані у свідомість українських людей, програмують моделі поведінки для виконання довгострокових стратегічних завдань РФ. Цю думку політиків підтверджує дійсність: протягом десятиріч, особливо від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, українське населення зазнає масованих атак російської ІПСО. Їх метою є підтримка російської збройної агресії, яку РФ лицемірно номінує нейтрально оцінним мілітонімом «спеціальна воєнна операція»; схвалення окупації окремих територій України; спонукання до співпраці з державою-агресором і з окупаційною владою тощо. Арсенал ІПСО охоплює штучні, пропагандистські політичні штампи, імплантуючи в індивідуальну свідомість українських людей російську ідеологічну матрицю, поширювану інтернет-ресурсами, телекомунікаціями й навіть закладами освіти (наприклад, «проект Новоросія», «бандеровщина», «українские нацисты», «фашизм на Украине», «Россия — освободитель украинского народа» та ін.).

З-поміж стратегічних цілей ІПСО особливу увагу приділено підтримці російської агресії проти України, знищенню української ідентичності, провокуванню екстремізму та панічних настроїв у суспільстві. На окупованих українських територіях, у регіонах, де проходить лінія бойового зіткнення, розгорнуто безпрецедентну інформаційну кампанію зі створення альтер-

нативної викривленої інформаційної реальності, побудованої на наративах держави-агресора. Російська ІПСО також постійно маніпулює свідомістю українських громадян, поширюючи, наприклад, міфи та дезінформаційні стереотипи стосовно негативних наслідків вступу України до ЄС і НАТО.

### Мета статті

Висвітлити особливості проведення комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз за матеріалами кримінальних проваджень, що стосуються шкоди, заподіяної національній безпеці України.

### Методи дослідження

Методологічним підґрунтям дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

### Викладення основного матеріалу дослідження

Дії, спрямовані на заподіяння шкоди національній безпеці, криміналізовано в розділі I «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі — *КК України*), зокрема статтею 109 («Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади»), стат-

5 Почепцов Г. Смисли і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ, 2016. 312 с. ; Его же. Войны новых технологий. Харьков, 2020. 601 с. ; Його ж. Сучасні інформаційні війни. Вид. 2-ге, допов. Київ, 2016. 502 с.

6 Дзюба М. Т., Жарков Я. М., Ольховой І. О., Онищук М. І. Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Балабіна. Київ, 2006. 471 с. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Balabin\\_Viktor/Narys\\_teorii\\_i\\_praktyky\\_informatsiino-psykholohichniikh\\_operatsii.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Balabin_Viktor/Narys_teorii_i_praktyky_informatsiino-psykholohichniikh_operatsii.pdf) (дата звернення: 12.08.2025).

тею 110 («Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України»), статтею 111 («Державна зрада»), статтею 111-1 («Колабораційна діяльність»), статтею 114-2 («Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану») <sup>7</sup>.

Звернемо увагу на кримінальні правопорушення, які, згідно з КК України, не належать до злочинів проти основ національної безпеки України, але, відповідно до змісту Закону України «Про національну безпеку України», Стратегії національної безпеки України та Стратегії інформаційної безпеки України, їх можна вважати кримінальними правопорушеннями, що заподіюють шкоду інформаційній безпеці держави. Ці злочини визначено в статтях 436 «Пропаганда війни» і 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників», уключених до розділу XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» КК України <sup>8</sup>.

Питання щодо належності диспозицій цих статей КК України до інформаційної безпеки держави нині є дискусій-

ним у колі правознавців, тому їх розгляд залишимо поза увагою.

Заходи реалізації Стратегії інформаційної безпеки передбачають залучення науково-дослідних установ, які забезпечують аналітичний та експертний супровід процесу формування і реалізації державної інформаційної політики. У чинному законодавстві України поняття «інформаційна безпека» охоплює багато складників, з-поміж яких — лінгвальні та психологічні чинники, які мають суттєве доказове значення для правової кваліфікації кримінальних правопорушень, що заподіюють шкоду інформаційній безпеці держави <sup>9</sup>.

Експерти Національного науково-го центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (далі — ННЦ ICE) і його територіальних відділень більшість КСПЛЕ виконують у кримінальних провадженнях щодо заподіяння шкоди інформаційній безпеці України. Як свідчить експертна практика, виконання таких комплексних досліджень ускладнене недостатністю методичної бази, розпливчатістю та еkleктичністю експертних завдань, що нерідко призводить до виходу за межі компетенції експертів, до алогічності й неаргументованості експертних висновків тощо. Порушення доказовості, об'єктивності, повноти дослідження, вихід за межі компетенції судового експерта суперечать основоположним принципам і регламенту

7 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін, та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 15.08.2025).

8 Там само.

9 Про національну безпеку України ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 12.08.2025) ; Стратегія національної безпеки України ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/392/2020> (дата звернення: 12.08.2025) ; Стратегія інформаційної безпеки ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text> (дата звернення: 12.08.2025) ; Кримінальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14#Text> (дата звернення: 15.08.2025).

судово-експертної діяльності, передбаченим чинним законодавством України<sup>10</sup>.

Фахівці ННЦ ІСЕ розробили методичні рекомендації з комплексного психолого-лінгвістичного дослідження в кримінальних провадженнях щодо спричинення шкоди інформаційній безпеці держави<sup>11</sup> (далі — *Методичні рекомендації*).

Науково-методологічною основою КСПЛЕ є метод діалектичного пізнання об'єктивної дійсності. Теоретичне обґрунтування цього виду дослідження базується на положеннях філософії, логіки, теорії пізнання, загальнонаукових принципах дослідження, судової експертології, лінгвістики та психології, вітчизняного законодавства у сфері судової експертизи й кримінального права, що стосується національної, зокрема інформаційної, безпеки держави. Емпіричною базою є статистичні й науково-практичні дані, отримані з відкритих джерел, практика проведення КСПЛЕ, призначених у відповідних кримінальних провадженнях.

У Методичних рекомендаціях окреслено основні принципи, об'єкт, предмет, завдання, методи й алгоритми КСПЛЕ в кримінальних провадженнях щодо спричинення шкоди інформаційній безпеці держави.

Методичні рекомендації розроблено з опертям на синкретизм методології лінгвістичного й психологічного досліджень. КСПЛЕ — доволі новий вид

експертиз у вітчизняній практиці судової експертизи. На перших етапах його становлення об'єкт психолого-лінгвістичного дослідження традиційно визначали як текст, що є продуктом мовленнєвої комунікативної діяльності, об'єднаний сенсом, структурною цілісністю, змістовою зв'язністю і завершеністю (наприклад, книги, статті, договори, заяви, записки, нотатки тощо). З розвитком віртуального соціального середовища й технологічних можливостей інтернету діапазон об'єктів КСПЛЕ значно збільшився, тому експертне вивчення тільки тексту стало недостатнім для виконання завдань, актуальних для досудового розслідування та суду.

Зокрема, із масовим розповсюдженням цифрових носіїв інформації, здатних фіксувати відеозапис, збільшилася потреба в психологічному аналізі комбінованого (мультиmodalного) інформаційного об'єкта в аспектах взаємозв'язків та ієрархії вербального й невербального компонентів комунікації. Тож актуальними для психолого-лінгвістичного дослідження стали медійні тексти, зокрема й із ілюстративними зображеннями (наприклад, статті в інтернет-виданнях), а також варіації віртуальної комунікації в соціальних мережах і месенджерах (аудіо- та відеоролики без коментарів, текстові й голосові повідомлення, коментарі користувачів інтернету тощо).

Отже, нові об'єкти, що містять інформаційний матеріал, в аспекті їхньої

10 Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 12.08.2024) ; Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.08.2024) ; Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказ. Мініюсту України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 12.08.2024).

11 Розробка методичних рекомендацій з комплексного психолого-лінгвістичного дослідження у кримінальних провадженнях щодо спричинення шкоди інформаційній безпеці держави / кер.: Т. М. Єгорова ; викон.: Є. В. Ковкіна, Ю. І. Браїлко, С. В. Полякова та ін. № ДР 0121U100229. Харків, 2023. 135 с.

комунікативної функції вийшли за межі традиційного текстового формату й набули характеристик, що потребують вивчення шляхом інтеграції знань у галузях лінгвістики та психології. З'явлення нових об'єктів і завдань КСПЛЕ потребує їх ретельного методичного обґрунтування<sup>12</sup>.

У сучасній теорії та практиці судової експертизи найбільш дискусійним є окреслення об'єкта й предмета дослідження. У філософії об'єкт визначають як категорію, «що позначає будь-яку дійсну чи уявну, уречевлену чи ідеальну **реальність**, яка розглядається як щось зовнішнє у відношенні до людини та її свідомості і яка стає предметом теоретичної та практичної діяльності **суб'єкта**»<sup>13</sup>. Для науково-пізнавальної діяльності (до якої належить і судова експертиза) необхідним є вирішення об'єкта пізнання як фрагмента реальності, наділеного безліччю властивостей, проявів і зв'язків із реальністю.

Як зазначає Е. Сімакова-Єфремян, об'єкт експертного дослідження має складну структуру, оскільки він містить інформацію про самого себе як матеріального носія, про джерело інформації, про факт (подію, явище) і про механізм передавання цієї інформації від джерела до нього (носія). Об'єкти експертного до-

слідження розрізняють за кількома критеріями, з-поміж яких учена виокремлює об'єкт комплексного дослідження як системне цілісне матеріальне (матеріалізоване) утворення, поєднане спільним предметом дослідження його різних сторін (властивостей), із метою виконання завдання, що потребує застосування спеціальних знань у різних галузях науки, техніки, мистецтва тощо<sup>14</sup>.

Ураховуючи багатовимірність об'єкта КСПЛЕ, пропонуємо розглядати його за такими ознаками:

- а) родовою: матеріальний носій, на якому зафіксовано інформаційний матеріал про продукти комунікативної діяльності людини / людей у ситуації, що є предметом розслідування або розглядається в судовому процесі;
- б) спеціальною: зафіксований на матеріальному носії інформаційний матеріал, що містить сукупність фактичних даних про специфіку, функції інформаційного повідомлення як комунікативного акту та про потенціал його впливу на психічну діяльність реципієнтів;
- в) специфікою інформаційного матеріалу: він підлягає дослідженню у двох аспектах залежно

12 Єгорова Т. М., Браїлко Ю. І. Актуальні проблеми комплексної судової психолого-лінгвістичної експертизи в умовах збройної агресії РФ проти України. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу* : мат-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16.12.2022). Київ, 2022. С. 515–518. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055200.pdf> (дата звернення: 25.08.2025) ; Їх же. Проблема науково-методичного забезпечення комплексних психолого-лінгвістичних експертних досліджень у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти інформаційної безпеки України. *Державна безпека України в умовах російської агресії: актуальні питання експертно-криміналістичного та науково-технічного забезпечення* : зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 22.08.2023). Київ, 2023. Т. 1. С. 58–61. URL: [https://tg.v.kname.edu.ua/images/chaika/ZBIRNIK\\_Konferencii\\_Derzavna\\_bezpeka\\_Ukraini\\_22\\_08\\_2023\\_tom\\_1\\_.pdf](https://tg.v.kname.edu.ua/images/chaika/ZBIRNIK_Konferencii_Derzavna_bezpeka_Ukraini_22_08_2023_tom_1_.pdf) (дата звернення: 25.08.2025).

13 Йолон П. Об'єкт / Філософський енциклопедичний словник ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ, 2002. С. 438–439. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnynk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnynk.pdf) (дата звернення: 25.08.2025).

14 Сімакова-Єфремян Е. Б. Комплексні судово-експертні дослідження: теорія та практика : монографія. Харків, 2016. 456 с.

від експертної спеціальності (1.2 «Лінгвістичне дослідження мовлення» / 14.1 «Психологічні дослідження»), а тому об'єкти мають відмінності:

- об'єктом дослідження експерта-лінгвіста є зафіксований на матеріальному носії продукт мовленнєвої діяльності людини в усній чи писемній формі, зокрема текст / фрагмент тексту / інші лінгвальні одиниці або дослівне текстове відтворення (стенограма) усного мовлення;
- об'єктом дослідження експерта-психолога є зафіксований на матеріальному носії інформаційний матеріал, що відображає специфіку вербальної та невербальної продукції суб'єкта(-тів) у процесі комунікації в аспекті потенціалу її інформаційного впливу на психічну діяльність реципієнта(-тів) / цільової аудиторії. Такими об'єктами можуть бути відеозаписи, скріншоти, тексти з ілюстраціями, голосові повідомлення, писемні тексти, поліграфічна продукція та ін.

Зауважимо, що один об'єкт може бути предметом дослідження різних експертів, тому сутність експертизи визначає саме її предмет. Питанню предмета експертного дослідження присвячено багато праць вітчизняних та закордонних науковців, проте він досі є дискусійним. На наш погляд, заслуговує на увагу підхід М. Щербаковського, який розглядає предмет експертизи як практичну діяльність із позицій інформаційного підходу, адже в гносеологічному та процесуальному аспектах діяльність експерта завжди спрямована на отримання інформації про подію кримінального правопору-

шення з використанням спеціальних знань і в межах своєї компетенції<sup>15</sup>. Така інформація є результатом дослідження певних властивостей об'єкта, наданого на експертизу.

Узагальнивши вітчизняну практику судової експертизи, висновуємо, що предметом експертного дослідження є фактичні дані про явище / феномен, установлені на основі спеціальних знань у процесі вивчення об'єктів — матеріальних або матеріалізованих носіїв інформації про певну подію, що становить предмет розслідування або розглядається в судовому процесі.

Так само й сутність КСПЛЕ визначено через її предмет. Інформаційна продукція, що міститься на матеріальному носії (на оптичному диску, флеш-носії, у книзі, поліграфічній продукції тощо), набуває свого гносеологічного значення тоді, коли експерти (лінгвіст і психолог) установлять її здатність бути предметом пізнання в межах їхньої компетенції. Тут слід виходити з того, що виокремлення суттєвих сторін об'єкта експертизи та його специфічний розгляд в усіченій безлічі проявів є предметом дослідження, який визначається практикою та експертними завданнями.

З огляду на специфіку об'єкта й предмета комплексного психолого-лінгвістичного дослідження експерти мають керуватися основними принципами пізнавальної діяльності, а саме: системного підходу, структурного підходу, діяльнісного підходу, рівневого аналізу, принципом контекстуальності.

Загальними завданнями КСПЛЕ в кримінальних провадженнях щодо спричинення шкоди інформаційній безпеці держави є встановлення лінгвістичних і психологічних особливостей

15 Щербаковський М. Г. Предмет судової експертизи. *Форум права*. 2016. № 5. С. 199—203. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2016\\_5\\_34.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_34.pdf) (дата звернення: 25.08.2025).

інформаційного матеріалу, специфіки комунікативних дій учасників комунікації та потенціалу впливу інформаційного матеріалу на цільову аудиторію в ситуації, що має юридичне значення залежно від диспозиції статті КК України<sup>16</sup>.

Проведення комплексного психолого-лінгвістичного дослідження інформаційного матеріалу має такі основні етапи: 1) дослідження експерта-лінгвіста; 2) дослідження експерта-психолога; 3) інтегроване дослідження.

Диференціація спеціальних знань на першому та другому етапах відбувається через специфіку об'єкта й предметів досліджень експерта-лінгвіста та експерта-психолога й, відповідно, виконуваних ними завдань. На третьому етапі дослідження (завдяки синтезуванню спеціальних знань) експерти виконують спільне завдання.

Типовими завданнями експерта-лінгвіста в КСПЛЕ є:

- а) установлення об'єктивного змісту наданих на дослідження текстових матеріалів;
- б) виявлення ілюкції спонування (прямого / непрямого) та граматичної форми його вираження;
- в) визначення лінгвальних ознак пропаганди, заперечення, виправдовування, глорифікації, підтримки тощо.

Якщо об'єктом дослідження є полікодовий текст, судовий експерт-лінгвіст аналізує його мовленнєвий аспект. Безперечно, поза увагою не можуть залишатися й аналіз комунікативної мети,

ситуації, тактик і стратегій тощо. Оцінюючи невербальний контекст, експерт, відповідно до Загальної методики судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи<sup>17</sup>, може враховувати лише загальновідому інформацію або посилається на відомості, зазначені в документі, який є підставою для проведення експертизи, але не використовувати дані, які потребують застосування знань з іншої галузі науки й не відображені в писемному тексті / стенограмі усного мовлення.

Типовими завданнями експерта-психолога є:

- а) визначення способу(-ів) транслявання і структури інформаційного матеріалу в аспектах його сприймання (візуальне, аудіальне, аудіовізуальне);
- б) з'ясування специфіки комунікативної ситуації (її структурної організації, орієнтовного кола учасників і їхніх комунікативних ролей (за можливості), особливості комунікативної взаємодії між адресантом й адресатом або, у разі інформації публічного характеру, між публікатором і реципієнтами);
- в) визначення комунікативних інтенцій адресанта / публікатора, що прямо або імпліцитно відображені в досліджуваному матеріалі (наміри, настанови, звернення тощо);
- г) установлення спрямованості інформаційного матеріалу на формування в реципієнта(-тів) / цільової аудиторії певних соціальних настанов, стереотипів, емоційних

16 Єгорова Т. М., Браїлко Ю. І., Кисла Н. В. Актуальні проблеми постановки завдань у судових лінгвістичних і комплексних психолого-лінгвістичних експертизах, призначених у кримінальних провадженнях щодо інформаційної безпеки держави. *Судова експертиза в контексті відновлення України* : мат-ли III всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 09.06.2023). Київ, 2023. С. 94–98. URL: <https://intellect.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/sudova-ekspertyza-2023-druk.pdf> (дата звернення: 25.08.2025).

17 Будко Т. В. Загальна методика судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи. Київ, 2020. 55 с.

реакцій, мотивів, соціальних взаємин тощо (на підставі результатів дослідження експерта-лінгвіста); д) характеристика засобів і прийомів комунікації, застосованих адресантом / публікатором (в аспекті потенціалу їхнього впливу на емоційну, когнітивну, мотиваційну сфери психіки; соціальні стереотипи рецепієнтів / цільової аудиторії та ін.)<sup>18</sup>.

Загальними методами комплексного психолого-лінгвістичного аналізу інформаційного матеріалу є методи комунікативного аналізу, контент-аналізу, інтент-аналізу, дискурсивного аналізу, герменевтичного аналізу та інші спеціалізовані методи, притаманні лінгвістичному та психологічному дослідженням. Особливості застосування загальних методів залежать від компетенції експерта-психолога й експерта-лінгвіста, від конкретних завдань і спеціальних методик лінгвістичного та психологічного досліджень.

## Висновки

Методологічний підхід, висвітлений у розроблених у ННЦ ICE Методичних рекомендаціях, визначає засади та загальний порядок проведення комплексних психолого-лінгвістичних експертиз / експертних досліджень, що стосуються національної (інформаційної) безпеки держави. Визначені в Методичних рекомендаціях орієнтовний перелік завдань та питань, поставлених перед комплексною судовою психолого-лінгвістичною експертизою, докладний опис алгоритмів такого дослідження значно

підвищать ефективність роботи експертів та ступінь доказовості їхніх висновків у процесі досудового розслідування і судового розгляду кримінальних правопорушень щодо заподіяння шкоди інформаційній безпеці держави.

### **Methodological Aspects of Complex Forensic Psychological and Linguistic Examination Realities of Armed Aggression of Russian Federation Against Ukraine**

**Yuliia Brailko, Tetiana Yehorova, Nataliia Kysla, Patvakan Voskanian**

*This article purpose is to highlight the features of conducting multidisciplinary forensic psychological and linguistic examinations in criminal proceedings regarding damage caused to national security of Ukraine. Methodological basis of the research is general scientific and special methods of scientific knowledge. Scientific and methodological principles of such researches are considered, special attention is paid to the object, topic, tasks and methods. Taking into account the multidimensionality of the object of multidisciplinary psychological and linguistic examination, it is proposed to consider it according to the following features: generic (material carrier on which information material is recorded about the products of the communicative activity of a person / persons in a situation that is the subject of investigation / consideration in the legal process); special (information material recorded on a material carrier, containing a set of factual data about specifics, functions of information message as a communicative act and about potential of its influence on mental activity of recipients); information specifics in accor-*

18 Єгорова Т. Актуальні питання експертного психологічного дослідження у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти інформаційної безпеки України. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. мат-лів Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювіл. видат. учен. 95-річ. від дня народж. Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річ. від дня народж. М. В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків, 2023. С. 122–124. URL: <https://drive.google.com/file/d/1WnOCsPaFLjSy4TdY0hSUCiAVWz4ANH17/view> (дата звернення: 25.08.2025).

*dance with the field of special knowledge of the experts (1.2 “Linguistic research on speech” / 14.1 “Psychological research”). General and individual tasks of multidisciplinary psychological and linguistic examination in criminal proceedings regarding causing harm to information security of State are determined. Methods of a multidisciplinary psychological and linguistic information analysis are considered as a mutually agreed operational-logical system with the aim of obtaining data about research object in accordance with the tasks performed and the limits of competence of the forensic linguist and forensic psychologist.*

**Keywords:** forensic science; multidisciplinary psychological and linguistic examination; research object; topic research, research tasks; research methods; methodology; national security; information security.

#### Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

#### Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

#### Учасники

Авторки зробили свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і беруть на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

#### Декларація щодо конфлікту інтересів

Авторки заявляють, що у них відсутній конфлікт інтересів.

#### References

Budko, T. V. (2020). *Zahalna metodyka sudovo-linhvistychnoi semantyko-tekstualnoi ekspertyzy* [General methodology of forensic linguistic semantic and textual examination]. Kyiv [in Ukrainian].

Dziuba, M. T., Zharkov, Ya. M., Olkhovoi, I. O., Onyshchuk, M. I. (2006). *Narys teorii i praktyky informatsiino-psykholohichnykh operatsii* [Drawings of the theory and practice of information and psychological operations] : navch. posib. / za zah. red. V. V. Balabina. Kyiv. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Balabin\\_Viktor/Narys\\_teorii\\_i\\_praktyky\\_informatsiino-psykholohichnykh\\_operatsii.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Balabin_Viktor/Narys_teorii_i_praktyky_informatsiino-psykholohichnykh_operatsii.pdf) [in Ukrainian].

Mahda, Ye. (2014). *Vyklyky hibrydnoi viiny: informatsiinyi vymir* [The Challenges of Hybrid Warfare: Information Aspect]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 5. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru\\_2014\\_5\\_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2014_5_29) [in Ukrainian].

Pocheptsov, G. (2020). *Voiny novykh tekhnologii* [Wars of New Technologies]. Kharkov [in Russian].

Pocheptsov, H. (2016). *Smysly i viiny: Ukraina i Rosiia v informatsiinii i smyslovii viinakh* [Meanings and Wars: Ukraine and Russia in Information and Meaning Wars]. Kyiv [in Ukrainian].

Pocheptsov, H. (2016). *Suchasni informatsiiny viiny* [Current Information Wars]. Vyd. 2-he, dopov. Kyiv [in Ukrainian].

*Rozrobka metodychnykh rekomendatsii z kompleksnoho psykholoho-linhvistychnoho doslidzhennia u kryminalnykh provadzheniakh shchodo sprychynennia shkody informatsiinii bezpetsi derzhavy* [Development of methodological recommendations for comprehensive psychological and linguistic research in criminal proceedings on causing harm to the information security of the state] (2023) / ker.: T. M. Yehorova ; vykon.: Ye. V. Kovkina, Yu. I. Brailko, S. V. Poliakova ta in. № DR 0121U100229. Kharkiv [in Ukrainian].

Shcherbakovskiy, M. H. (2016). *Predmet sudovoi ekspertyzy* [Subject of Forensic Expertise]. *Forum prava*. № 5. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2016\\_5\\_34.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_34.pdf) [in Ukrainian].

Simakova-Yefremian, E. B. (2016). *Kompleksni sudovo-ekspertni doslidzhennia: teoriia ta praktyka* [Comprehensive Forensic Expert Studies: Theory and Practice] : monohrafiia. Kharkiv [in Ukrainian].

Yehorova, T. (2023). *Aktualni pytannia ekspertnoho psykholohichnoho doslidzhennia*

u kryminalnykh provadzhenniakh shchodo zlochyniv proty informatsiinoi bezpeky Ukrainy [Current issues of expert psychological research in criminal proceedings regarding crimes against information security of Ukraine]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertyzy ta kryminalistyky* : zb. mat-liv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. z nahody yuvil. vydat. uchen: 95-rich. vid dnia narodzh. L. Yu. Arotskera («Arotskerivski chytannia») i 105-rich. vid dnia narodzh. M. V. Saltevsokho (Kharkiv, 19.05.2023). Kharkiv. URL: <https://drive.google.com/file/d/1WnOCsPaFLjSy4TdY0hSUCiAVWz4ANHI7/view> [in Ukrainian].

Yehorova, T. M., Brailko, Yu. I. (2022). Aktualni problemy kompleksnoi sudovoi psykholoho-linhvistychnoi ekspertyzy v umovakh zbroinoi ahresii rf proty Ukrainy [Actual Problems of Complex Forensic Psychological and Linguistic Examination in the Context of the Armed Aggression of Russia Against Ukraine]. *Aktualni pytannia sudovoi ekspertolohii, kryminalistyky ta kryminalnoho protsesu* : mat-ly IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 16.12.2022). Kyiv. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi74/0055200.pdf> [in Ukrainian]

Yehorova, T. M., Brailko, Yu. I. (2023). Problema naukovo-metodychnoho zabezpechennia kompleksnykh psykholoho-linhvistychnykh ekspertnykh doslidzhen u kryminalnykh provadzhenniakh shchodo zlochyniv proty informatsiinoi bezpeky Ukrainy [Issue of scientific and methodological support for comprehensive psychological and linguis-

tic expert studies in criminal proceedings concerning crimes against Ukraine's information security]. *Derzhavna bezpeka Ukrainy v umovakh rosiiskoi ahresii: aktualni pytannia ekspertno-kryminalistychnoho ta naukovotekhnichnoho zabezpechennia* : zb. mat-liv Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 22.08.2023). Kyiv. T. 1. URL: [https://tgv.kname.edu.ua/images/chaika/ZBIRNIK\\_Konferencii\\_Derzhavna\\_bezpeka\\_Ukraini\\_22\\_08\\_2023\\_tom\\_1\\_.pdf](https://tgv.kname.edu.ua/images/chaika/ZBIRNIK_Konferencii_Derzhavna_bezpeka_Ukraini_22_08_2023_tom_1_.pdf) [in Ukrainian].

Yehorova, T. M., Brailko, Yu. I., Kysla, N. V. (2023). Aktualni problemy postanovky zavdan u sudovykh linhvistychnykh i kompleksnykh psykholoho-linhvistychnykh ekspertyzakh, pryznachenykh u kryminalnykh provadzhenniakh shchodo informatsiinoi bezpeky derzhavy [Actual problems of setting tasks in forensic linguistic and complex psychological and linguistic examinations appointed in criminal proceedings regarding the information security of the state]. *Sudova ekspertyza v konteksti vidnovlennia Ukrainy* : mat-ly III vseukr. nauk.-prakt. konf. (Lviv, 09.06.2023). Kyiv. URL: <https://intelekt.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/sudova-ekspertyza-2023-druk.pdf> [in Ukrainian].

Yolon, P. (2002). Ob'iekt / *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical Encyclopedic Dictionary] ; redkol.: V. I. Shynkaruk (holova) ta in. Kyiv. URL: [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk\\_Volodymyr/Filosofskyi\\_entsyklopedychnyi\\_slovnyk.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf) [in Ukrainian].

Браїлко, Ю., Єгорова, Т., Кисла, Н., Восканян, П. (2025). Методологічні аспекти комплексної судової психолого-лінгвістичної експертизи в реаліях збройної агресії РФ проти України. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 4 (41). С. 69–80. DOI: 10.32353/khrife.4.2025.05.